

Trst, februarja 1926.

Marijan Sever :

Berač.

Vsák dan sloni ob oglu moje hiše, izpit od trpljenja do kosti, izmučen od gorja do smrti, a ni vendar ne prošnje ne tožbá raz njegova usta.

Sloni in nemo strmi predse v vrvenje velikomestnega življenja, ki brzi mimo kot deroča povodenj in se razliva šumeče po ulicah in trgih, v cerkve in palače, po hišah in zabaviščih ter objema in stiska v svoje zurtinčeno vodovje slednje človeško srce.

On pa sloni in sloni ter čaka... Koga pač čaka? —

Ali morda dobrotne roké, ki bi se sklonila čez njegovo izsušeno dlan in spustila vanjo zarjaveli blesk bakrenega groša? Ali pa čaka na toplo besedo, da bi se mimogredé utrgala od smejočih se ust razposajenega mladíča, ki vihrá kot sama lahkomiselnost skozi šumno brezskrbnost življenja pijane ulice? Morda pa pričakuje mrzlega železja osornega stražarja, ki naj ga ovije okoli drhteče desnice in ga odvleče kot večnega cigana — potepuha pred zagonetno obličje človeške Pravice, da mu odmeri na stara leta plačilo in delež? —

Tam ob oglu moje hiše sloni od jutra do večera, sam, zapuščen, izpit od trpljenja do kosti, izmučen od gorja do smrti in čaka, čaka...

*In čaka, da se zgodi, kakor je vse dneve svojega življenja upal in verjel:
«In bo odbila ura zame in zaté, bogatim in ubogim, zdravim in bolnim, mla-
dīm in starim ter bo prišlo med nas, kakor stoji zapisano od vekomaj za
vekomaj, da bomo vsi Eno, nezlomljivo in neminljivo in se bo temu reklo:
Človek!*

Ciril Drekonja :

Coklje.

Še preden četrti ura odbije
in predno zor nam zasije,
po naši vasi se coklje glase:
šklimp, šklomp.
Po šolah v Podmelcu, Temljinah
in Lojah, tja preko Ljubina
in Sv. Lucije dol do Tolmina
po tlaku zvene: šklimp, šklomp.
Šklimp, šklomp udarja železo ob kamen,
dolgi in težki so naši koraki,
na hrbtu bremena, na nogah bremena,
od rojstva do grōba pod koši ramena,
šklimp, šklomp — na tlaki, na tlaki.

John Ruskin :

Gluck prispe k zlatemu studencu.

(Konec pripovedke „Kralj zatega studenca“.)

IV. del.

Ko je Gluck videl, da se Schwarz ne vrne, je bil silno žalosten. Ubogi dečko ni znal, kaj početi. Ker je bil brez denarja, je sklenil, da pojde delat spet k zlatarju, ki mu je nalagal mnogo dela, a dajal malo plačila. Zato se je deček čutil po enem ali dveh mesecih utrujen in je začel spet sanjati lepi sen o zlatem studencu.

— Tisti mali kralj je bil z menoj zelo dober. Ah, saj ne verujem, da me bo začaral v črno skalo! —

Šel je tudi on k župniku, ki mu je prav rad dal posvečene vodé. In se je potem, obložen z dragoceno stekleničico in koškom kruha, napotil zgodaj zjutraj v goré.

Če je ledenik bil huda preizkušnja za njegova brata, se je godilo še slabše njemu, ki ni bil močan in niti spreten v plezanju. Padel je večkrat nerodno, zgubil je košek s kruhom in je pretrpel silnega strahu, ko je poslušal čudne glasove vodá pod ledom. Ko ga je prehodil, je dolgo počival na travi in je začel plezati po brežini prav v največji vročini dneva. Korakal je trudno že eno uro, ko ga je začela mučiti žeja. In ko je hotel piti kakor oba njegova brata, je zagledal pred seboj onemoglega starca, ki se je vlekel ob palici po stezi.

— O sin moj! — zamrmra starček, — poginil bom od žeje, daj mi nekaj vodé! —

Gluck pogleda shujšani in blede obraz starčka in mu dá hitro vodé, rekoč:

— Ali ne izpijte vsega, za božjo voljo! —

Starček izpije mnogo in mu vrne stekleničico napol prazno. Vošči mu srečno pot in odide. Takrat Gluck zapazi, da je steza postala zložnejša, da je tu pa tam pognala drobna travica in so nekatere kobilice začele cvrčati na bližnjih pečinah. Zdelo se mu je, da ni še nikoli poslušal lepšega petja.

Hodil je zopet eno uro in žeja je postala spet tako silna, da se je moral ustaviti in piti. Ali ko je privzdignil stekleničico, je zapazil dečka, ležečega na stezi, ki je težko dihal in vzdihovaje prosil kapljo vodé. Gluck se je boril sam s seboj in je sklenil, da bo še nekaj časa prenašal žejo. Nagnil je posodo k ustam ubožčka, ki je začel požrešno piti; izpil je skoraj do poslednje kaplje. Potem se je ta nasmehnil, vstal in odšel doli po brežini.

Gluck je zrl za njim, dokler ni postal tako majhen kot zvezdica. Potem se je obrnil in nadaljeval svojo pot navzgor. Ugledal je skalo, okrašeno z raznobarnim cvetjem: z rdečimi naglji, močno modrim sviščem, belimi in prosojnimi lilijami. Temnordeči metulji so letali naokrog in od neba je padala tako čista luč, da je bil srečen, kot še nikoli v življenju.

Ali ko je hodil še eno uro, je postala žeja neznosna. O joj! V stekleničici je bilo ostalo samo nekoliko kapljic in on si ni mogel ust niti zmočiti od strahu, da mu ne ostane zadosti za zlati studenec. Pravkar je privezaval posodico spet k pasu, ko je uzrl na skali psička, ki je težko sopol. Gluck se je ustavil ob njem in ga gledal. Potem je obrnil pogled na zlati studenec, ki je bil oddaljen od njega samo še dobrih sto korakov in se je spomnil na palčkove besede: «A komur se prvič ponesreči, ne bo mogel uspeti drugič!» Skušal je iti mimo psa, da bi dosegel cilj. Ali tožba živali ga je vnovič ustavila.

— Ubožček! — si misli, — če mu ne pomorem, pogine prej, nego se vrnem. —

Sklonil se je niže in ni mogel prenesti njegovega žalostnega pogleda. — Pojdita se solit zlato studenca in še njegov kralj povrhu! — vzklikne deček končno, odmaši stekleničico in vlije psičku v gobec poslednji ostanek vode.

Žival je poskočila na zadnji nogi. Rep je izginil, ušesa so postala dolga in še bolj dolga, kakor iz valovečega zlata, nos se je pobarval rdeče, oči so se zalesketale. V trenutku je pes izginil in pred Gluckom je stal njegov stari prijatelj, kralj zatega studenca.

— Zahvaljujem se ti! — mu pravi. — Ne boj se, vse se izteče dobro — dostavi, ko vidi splašeni in osupli obraz dečka, ki ni čakal takega odgovora na svoje poslednje besede. — Ali zakaj — nadaljuje potem palček, — si mi poslal ona malopridneža, svoja brata, ki sem ju moral začarati v skale? —

— Oh! — vzklikne Gluck — bili ste res brezsrčni!

— Brezsrčen? — odvrne palček. — Saj sta vendar vrgla v moj studenec neposvečene vode! Kaj hočeš, naj jaz to dopustim? —

— Ne, ne! — pravi Gluck, — ne, gospod! Njihovo blagorodje, to se pravi... vodo sta bila vzela prav iz kropilnika. —

— Morda bo res, — odgovori palček. — Ali, — povzame z vedno bolj resnim licem, — voda, ki jo odrečeš siromaku ali umirajočemu, ne more biti več sveta, tudi če bi jo bili posvetili vsi svetniki! Posvečena je le voda, ki jo najdeš v posodi usmiljenja, tudi če jo okužijo mrličji. —

To izgovorivši, se je palček sklonil in je utrgal lilijo, na kateri so bile tri kapljice rose. Otresel jih je v Gluckovo steklenico in rekel:

— Vrzi jih v studenec; potem pojdi po drugi strani pobočja v «dolino zakladov». —

In kakor je govoril, se je njegova podoba polagoma razvezavala. Barva njegove obleke se je prelivala v meglico rosne barve in je bil za par trenutkov ves omrežen ko od velike mavrice. Potem so barve zbledele, in se je megla porazgubila: kralj je bil izginil.

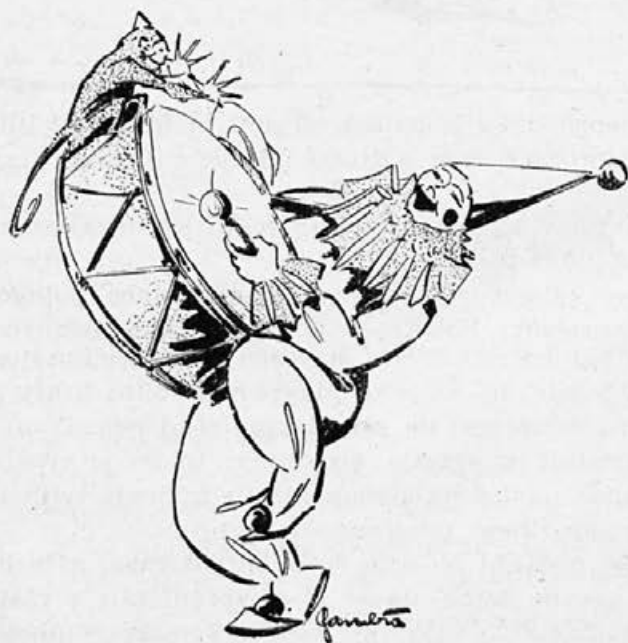
Gluck pa je splezal na rob zlatega studenca, čegar vodé so bile čiste ko kristali in svetle ko solnce. In ko je vrgel v strugo tri kaplje rose, je nastal na tistem mestu majhen vrtinec, v katerega so lile vode ob tihem pojočem šumljanju.

Deček je počakal ob njih še nekoliko časa, a je bil potem ves razočaran, ker ne samo, da se niso izpremenile v zlato, ampak se je bil studenček celo nekoliko osušil. Vendar je ubogal palčka in je odšel po nasprotnem pobočju proti «dolini zakladov». Spotoma se mu je zazdelo, da čuje šum vodé, kot da bi si iskala nove struge

pod zemljo. In je zagledal o ddaleč «dolino zakladov» in... o, čudo vseh čudes!... studenček, podoben zlatemu studencu, je curljal iz nove razpokline skale, tekel je v mnogih curkih med razpokanimi kupi rdečkastega peska in mnogo sveže trave je poganjalo ob teh novih izvirkih ter rastline plezavke so se oprijemale namočene zemlje. Mlado evetje se je odpiralo kot zvezde na temnečem nebu, mirtini grmi in trtini popki so poganjali ter metali na zemljo vedno daljše sence. Tako je postala «dolina zakladov» spet kot vrt: dedščino, katero je zapravila neusmiljenost, je pridobila spet ljubezen.

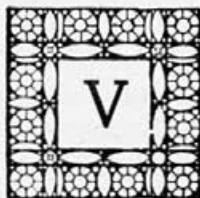
Gluckova hiša je postala spet bogata in mogočna, njegove kašče pa polne žita. Studenec je bil postal zanj, kakor mu je bil obljubil palček, res «zlati studenec». Še danes kažejo prebivalci doline ono mesto v njem, kamor so bile padle one tri svete kapljice; in na vrhu slapa pri «zlatem studencu» je videti še dandanes dvoje črnih skal, mimo katerih šumijo vode v temnem grohotu vsak dan ob solnčnem zahodu. Prebivavci v dolini jima pravijo

ČRNA BRATA.

Ferdo Plemič :

Razbojnik Krivostegno in poredni Janezek.

starih časih je živel v nedostopnih gorah grozovit razbojnik Krivostegno.

O tem tolovaju sem vam nekoč že pravil in tedaj sem vam ga bil tako točno opisal, da so ga vsi biriči iskali leto dni; ali do živega mu niso mogli. Kako pa tudi, ko je imel Krivostegno tako hud pogled, da je vsakega prebodel, kogar je pogledal. Če ga je torej kak birič res zasledil po hudih križih in težavah, ga je ropar le oblisnil s svojim bodečim očesom, pa je že revež ležal preboden na tleh. Vse je bilo silovito na tem potepinu — zdaj namreč že lahko govorim o njem tako le manj dostojno, ko ga ni več, da bi me plašil po noči ter terjal od mene odgovor za to, kar sem že vse pisal o njem.

Stanoval je na primer v neki jami ali skalnati votlini. Ta pa mu je postala kmalu pretesna vpričo vse one obilice blaga, ki ga je bil naropal pri ubogih ljudeh. Kaj napravi strahoviti ropar, da si razširi jamo? Nič posebnega. Kar kihnil je, pa se je odvalila debela skala od stene, potem pa je puhnil iz svoje pipe, ki si jo je zažigal s pogledom svojih žarečih oči, in skala je odfrlela iz jame. Tako si je širil svoje bivališče. Zdaj si pa že lahko izmerite, kakšen korenjak je bil ta nepridiprav! Da je bil še drugače oborožen z najstrašnejšim orožjem, to sem vam nekoč že pravil in je znano tudi širji javnosti. Bodi zadosti, da vas opozorim, da je nosil Krivostegno krog in krog pasa niz najhujših bomb.

Usmiljenja ta hudoba ni poznal, to je naravno, saj je bil ropar po poklicu. Zato pa slednjič tudi ni našel usmiljenja ne pri pobožnih ljudeh, ne pri hudiču, kamor so ga poslali in kamor je tudi šel, kakor vam bom povedal zdaj le v treh besedah. Vse to vam namreč pravim, da boste spoznali, kako naglica ni nikoli dobra. Važno je namreč, da že naprej veste, čemu berete kakšno povest, in ne še le na koncu, ker če ne bi bili zadovoljni z mojim pregovorom, lahko pač hitro odložite branje. Če pa ne storite tega, boste videli, kako povzročajo malenkostne stvari kaj često izgubo zdrave pameti in — lastne glave, kakor se bo še izkazalo končno v tej moji lepi povesti.

Nekega lepega dne, tako okoli svetega Frumencija je moralo biti, je sedel razbojnik Krivostegno pred svojo jamo, puhal iz svoje smrdljive pipe lahne oblačke tobakovega dima, zalagal kdaj pa kdaj

kos čičjega sira v brezbožni gobec, poluckal ob debeli čutarici kakšen krepak požirek briškega belca, ter se v božjem miru solnčil kakor se solnči pohleven kristjan, ki ga trga v kolenu, ker je pač tudi njega trgalo. Ta pokora mu je bila naložena že za časa njegovega življenja, ker je prebival v vlažni jami. Ko se pa mož solnči tako le zadovoljno in v poštenem imenu, koga ti škrat pripelje mimo njegove jame? Ali ti ne pride tjakaj sosedov Janezek! Zdaj pa brž novo poglavje!

Sosedov Janezek je bil navihanec, da mu ni bilo enakega daleč na okoli. Ni bil sicer tak strah ubogi deželi kakor razbojnik Krivostegno, ali veliko manjši skoro tudi ne. Kmetje so takrat sploh zaključili večerno molitev z vzdihom: «Bog obvaruj naša polja toče in nevihte in sosedovega Janezka!» Tako poreden je bil ta deček, da je vzdihovala njegova mati sama: «Bog daj, da bi kmalu dorasel naš Janezek, da ga bodo vzeli k vojakom; morda ga tam kaj popravijo! Sam se že ne bo.» Njegov dobri oče ga je vselej udaril po licu, kadarkoli ga je srečal na stežaj ene roke, ne da bi ga prej kaj vprašal, ker je vedel, da jo je zaslužil vsakikrat. Vendar Janezek ni bil hudoben, lagal ni, kradel ni, klet tudi ni. Ali neznansko nagajiv je bil. Saj je to sam vedel in pripoznal, da ni tak, kakršen mora biti olikan Slovenec. In v polni zavesti te svoje krivde je nekoč, ko je nakuril zopet eno v šoli, sam prinesel gospodu učitelju šibo, češ, naj ga kaznuje. To je gospod učitelj tudi hotel, ali kaj, ko je zamahnil prvič, se je šiba prelomila v zraku, ker jo je navihani Janezek že prej narezal. Gospoda učitelja bi bila zadela pri priči take porednosti skoro kap, ali Janezek je takrat vendar le ušel zasluženim kazni.

Tega Janezka ti privede slučaj onega dne mimo roparjeve jame. Če se je Janezek kaj ustrašil roparja, bi radi vedeli? Prav nič. Radovedno je bulil v strahovitega, skuštranege dedca in ni se maknil z mesta. Ko ga zapazi Krivostegno, se grozovitemu tolovaju takoj zmrači čelo na način, da bi pričakoval, zdaj pa zdaj začne treskati okoli Triglava, da bodo letele strele noter v Jalovec. Vsakemu drugemu bi pri tej priči padlo srce v hlače, Janezku pa ne. Še poskakovati mu je začelo same poredne prešernosti. Tedaj pa zatuli ropar, da je odmevalo od bobnečih sten:

«Kaj me pa tako gledaš, fantek? Han!»

«Ker ste tako grozno lepi!» mu odgovori Janezek takoj, ker za primeren odgovor ni bil nikoli v zadregi. Ali ta odgovor ni bil roparju kar nič povšeč. Zato zatuli vnovič:

«Izgubi se mi izpred oči! Takoj!»

Kaj stori Janezek na to? Ni lepo povedati, ali ker vam moram poročati po resnici in pravici, vam jo povem. Jezik je pokazal slav-

nemu roparju, da, prav res, jezik je pokazal. Vun ga je iztegnil kar se je dalo, svoj rdeči, špičasti jeziček in še malce pomigljal je ž njim. Prav res, tudi pomigljal!

Grom in strela! To je bilo ponosnemu rokovnjaču odveč. Njemu jezik pokazati, njemu, ki z očmi prebode vsakega človeka, njemu, ki je strah in splah vse dežele! Planil je na noge in tako zarjovel, da je počila zemlja in se je tam v bližini napravila Rožandska soteska z vodo po sredi, z Bregom na levi vode in z Boljuncem ob izhodu vode. Janezek pa ni čakal, kaj bo še, potres, lakota ali kuga, ker Janezek sploh ni imel navade, da bi počakal na konec svojih porednosti. Kar po klancu navzdol jo je pcedil urnih krač, razbojnik Krivostegno pa za njim. Seveda je Janezek, predno je začel teči, potegnil svojo čepico z glave in jo je stisnil pod pazduho, ker je bil vedno previden v svojih podjetjih. Razbojnik pa ni bil previden, vsaj takrat ne, kakor boste še jasno spoznali. V svoji slepi strasti se je zagnal ves stekel za dečakom in samo nanj je gledal, ki ga je hotel bržkone odreti na meh ali nabosti na kol, na kamenje pod svojima nogama pa ni pazil. In to ni bilo prav, ker kar nena doma se spodtakne in telebne na trebuh.

Blisk in pok! Krivostegno je v padcu pomečkal bombo, ki so mu visele krog pasa kakor jagode rožnega venca, bomba se je vnela, je razpočila in vrgla strahovitega tolovaja petdeset metrov daleč. Ko je priletel zopet na zemljo, je padel na hrbet, in tedaj se je razpočila druga bomba in ga je dvignila zopet v zrak ter ga vrgla vnovič petdeset metrov naprej. Takrat je padel na levi bok. Vnovič blisk in pok; tretja bomba ga je vrgla v zrak. In to se je ponovilo še osemkrat, dokler so se pod rokomalharjem razpočile vse bombe prav do zadnje, in se je ubogi mož lahko malce oddahnil od teh nasilnih zračnih skokov ter se je precej pobit in do dobrega oglušen postavil zopet na lastne noge.

Janezek je med tem pokanjem in treskanjem dirjal venomer naprej. Niti ozrl se ni. Tako je bil že navajen iz prejšnjih dobrihkušenj. Kadar je Janezek bežal, se je radi njega lahko pogrezala vsa zemlja za njim, samo da je je ostalo še spredaj nekaj; to je bilo glavno. In je tudi glavno pri pravilnem begu. Tako je Janezek pustil nerodnega roparja precej za sabo in ga je jel le ta dohitevati jedva ob začetku domače vasi. Divje rohneč ga je že lovil za srajčni krajec, ki je gledal Janezku zadaj pri hlačicah na dan, in že ga je skoro imel. Še en hipček in od Janezka ne ostane drugega negoli bleđi vzdih. Strašno! Zaprimo oči!

Skoro — še ni zajca ujel, pa prav nikoli ga ni ujel. Tudi Krivostegno ni pomikastil našega Janezka prav radi te besede — skoro. Le odprimo zopet oči! Kaj vidimo? Janezek je opazil še o pravem času visok plot pred seboj, v plotu pa nepreveliko luknjo, ki je bila navihancu sicer znana že od prej. Kakor veverica smukne skozi in že je na drugi strani. Krivostegno smukne za njim in že se zatakne s svojim trebuhom sredi luknje. Bil je pač od obilega ropa že precej trebušast.

Zdaj pa kar vam prepustim besedo. In dejali boste: Kmetje so, opozorjeni od tega divjega dira, od pokanja tolovajevih bomb, pritekli s kosami, vilami in cepci od vseh strani, zagledali so roparja zagačenega v luknji, zvezali so mu najprej zadnje tace, potem še prednje in tako zvezanega izročili biričem in sodni gosposki.

Kakor bi vam bil sam povedal, prav tako ste uganili. Res, vse se je izteklo na ta preprosti način.

Čez mesec dni je sodila gosposka že krvoločnega razbojnika Krivostegno in obsodila ga je, da bo petkrat zapored obešen, ker bi en sam krat bilo premalo in premilo zanj. In tako so ga prihodnjega dne ves dan obešali in vsi so bili vrlo zadovoljni, da je končala ta nadloga na tako kratko zadržnjen način, najbolj pa je bil tega vesel rabelj, ki ga je obešal, ker je prejel petkratno plačilo za svoje delo namesto enkratnega.

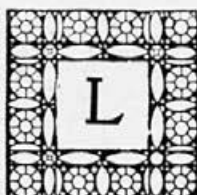
«Kaj takega bi bilo treba vsak dan», je še menil rabelj, drugi pa niso bili baš njegovega mnenja, ne radi petkratnega obešanja, temveč v splošnem radi roparske nadloge, katere naj nas reši večni Bog, ki vse vidi in vse ve.

Ali tudi Janezek ni šel kar tako brez ukora s sodišča, kamor so ga bili poklicali radi dolžnega pričevanja. Gospod sodnik, star in častitljiv gospod, ga je ostro posvaril, da ni lepo, če kdo komu pokaže jezik, da se ne sme pokazati jezik nikomur, niti roparju ne. Samo zdravniku se sme, ali to je druga stvar. Upajmo, da je zallegel ta resni pouk našemu pridnemu Janezku.

Baba in gaber.

Bosanska pripovedka. — Priredila M. in K.

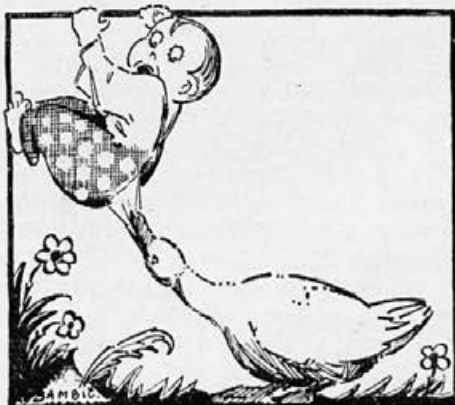

Ljudje pripovedujejo, da so nekoč prihajala drevesa sama iz gozda domov. Bilo je to, kdo ve kdaj! Ljudem ni bilo treba hoditi v gozdove z vozovi in sekirami ter rušiti debel, jih žagati in cepiti in jih z muko voziti domov. Bilo je povsem drugače: kdor si je zaželel drv je šel v gozd in si je zbral bodisi: hrast, bukev, brest, jesen ali gaber; pa je samo rekel: «Čuješ, hrast, bukev — ali kar si je zbral — potrebujem te, hajdi z menoj domov!» Drevo je takoj slušalo. Nekoč se je napotila neka baba v gozd. Izbrala si je lep gaber, pa mu rekla: «Čuješ, dragi gaber, pojdi z menoj!» Gre baba pred gabrom, a gaber za babo! Ko sta prehodila že kos poti, se baba ozre in vidi, kako se gaber lepo šeta. Veje se mu pripogibajo do tal. Pomisli baba: ali sem neumna, čemu rabim noge ter grem peš, ko me lahko gaber prinese domov! Vstavi se in pravi gabru: «Stoj gaber! Ti si velik in močan junak, jaz pa sem stara in slaba; nesi me do mojega doma!» Pokorno drevo odvrne: «Svobodno ti, baba, oprimi se mojih vej!»

Sedaj spleza baba, čeprav je bila stara, po deblu, vsede se med veje in ukaže: «Sedaj pa kreni ob onem plotu na desno!» Gaber se poslušen okrene in gre dalje. Pride do šipkovega grma, tu se mu veje zapletejo v grm. Tedaj zadoni gromek glas: «Stoj, gaber! Ne premakni se dalje! Odslej ne boste ve drevesa več slušale in ubogale ljudi, temveč oni vas bodo morali s trudom in muko sekati in voziti domov!»

Žena, sedeča na gabru, se prestraši gromovitih besed ter pade z gabra baš na šipkov grm; pobije se in opraska na trnju. Jokaje nabere po gozdu butarico suhih vej in se vrne domov.

Od tedaj ne hodijo več drva sama domov k ljudem.

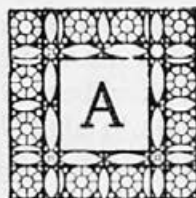

TURIN, „MESTO VOJAŠNIC“.
glavno mesto Piemonta, zibelke gibanja za zedinjeno Italijo.

Nekoč in dandanes.

li ste že čuli, kako so včasih potovali? Še ne? Pa berite o starem Kozjaškem graščaku!

Že pred leti se mu je bila porodila želja, da bi šel pogledat sveto mesto Rim in vesoljnega cerkvenega Očeta v njem, a se nikoli ni mogel odločiti za dolgo pot.

Naposled pa je v njem sklep dozorel in je ukazal pripraviti vse potrebno. Vse v gradu je naenkrat oživel od tisočernih skrbi. V kolarnici so zapela kovaška kladiva, jermenarji so brusili ostre nože, hlapci so v skrbeh pretipavali mlade konje, a med vsemi je vpil in rentočil grajski oskrbnik. Nič mu ni bilo prav! Zdaj se je obregnil ob kočijo, češ, da je pretežka in da je konji ne bodo zmogli, zdaj spet jezno pretipaval žametne blazine mehkih sedežev in očital deklam, da niso oskubile najboljšega gosjega perja, kar bodo na dolgi poti prebridko občutile stare kosti Kozjaškega gospoda. Potem se je kregal spet s hlapci, ki niso dovolj napitali grajskih konjev, potem pa strogo zabičaval debeli grajski kuharici, naj ne prežge gospodu potrebnega peciva. In ko je prišel dan odhoda, tedaj se je zdelo, da se bo grad sesul od samega letanja in skakanja, od klicanja in priporočanja. A šele takrat, ko so stari Kozjaški gospod že udobno sedeli v široki kočiji, pred katero so nemirno stopicali štirje čili konjiči in se je pred grajskimi vratmi zbrala vsa družina, da se primerno poslovijo od gospodarja, ki se odpravlja na dolgo romanje v sveto mesto Rim, še le takrat se je zdelo, da je grajski oskrbnik nekam čudežno zrastel za dobro ped! Vse je bilo v redu in ni Kozjaški graščak štedil ne s hvalo in niti z obljubami. Vsakemu prinese od svetega Očeta primeren spomin.

Potem je bič veselo zapokal, konjiči so udarili s kopiti po kamenitih tleh in v veselem diru je zdrdrala kočija po griču nizdoli, zavila je mimo vasi in se zgubila izpred oči zbegane družine v svetlem zelenju pomladanskega polja.

Pot je šla od kraja do kraja, mimo vasi in mest, preko dolin in višin, dan za dnem, enakomerno, kot da bi je ne bilo nikoli konca! Konji so se izmenjavali, dnevi so tekli, osemurni vožnji je sledil deseturni počitek, pokrajina je brzela mimo, zdaj je bila pusta in dolgočasna, zdaj spet svetla in lepa, vse se je menjavalo, le stari Kozjaški gospod je mirno sedel v mehkih blazinah četverovprežne kočije ter je z radovednimi očmi požiral življenje, ki se je izpreminjalo okoli njega kot čudežne podobe, bežeče nekam v daljavo. In ko je natihoma štel na prste, koliko dni se že vozi, in premislil, koliko jih bo treba še presedeti v zaprti kočiji, prej ko ga pozdravi slavno zidovje starodavnega Rima, tedaj si je zaželel spet tihih soban Kozjaškega grada in čistega zraku grajskih gozdov, kjer je preromal marsikatero jutro sam v svojih mislih in se veselil božjega dneva, solnca in svobode!

A treba je bilo iti naprej, da izpolni obljubo, ki jo je bil dal samemu sebi...

Vsa drugačna je bila pot pravnuka Kozjaškega graščaka, ki se je vozil v Rim dobrih stopetdeset let kasneje. Kočija ga je bila povlekla do bližnjega mesta k železniški postaji. Za majhen denar, ki ni bil nič v primeri z vsoto, ki jo je bil potrosil njegov praded za vožnjo v Rim, si je kupil potni listek, vstopil v železniški voz in potem je šlo veselo po železni cesti čez siv Kras, preko lepe Lombardije, kar naravnost po sredi apeninskega polotoka tja do večnega Rima, kjer stoluje sveti Oče, poglavar vesoljne Kristusove cerkve. Kar nič ni bilo treba izmenjavanja konj, nič ustavljanja in počivanja ob cestnih gostilnah! Naprej je šlo veselo, od postaje do postaje, vedno v istem vozu, z vedno istim konjem in po par dnevih, vožnje skozi polja in gozdove, mimo gor in preko dolin, ob rekah in jezerih, skozi soteske in preko mostov, je mladega Kozjaškega gospoda, še čilega in veselega, pozdravilo večno mesto...

«Za vso to svojo ugodnost,» si je mislil mladi Kozjaški gospod, ko je stopal po širokih ulicah velikega Rima, «se moram zahvaliti iznajdljivemu Angležu, ki ga je božja Previdnost poslala na svet pred dobrim stoletjem.» —

Jurij Stephenson, to je bil ta Anglež, je bil sin revnega rudarja, ki je kasneje postal strojni kurjač. Stephenson je bil rojen 9. junija 1781. in ni kot deček zaradi razmer, ki so vladale takrat v njegovi hiši, hodil nikamor v šolo. V prvi mladosti se je kaj rad lovil po cestah, potem je pasel krave in končno postal varuh rudniškega konja, kjer je oče delal. Že takrat ni pasel lenobe, ampak je rad izdelaval majhne osnutke iz krede, v katerih je upodabljal različne rudniške stroje. Tako se je prav dobro seznanil z ustrojem strojev in so ga zato v rudniku postavili za varuha takega stroja, ki je izsesaval vodo. Rad bi bil izvedel, kako je mogoče, da ogenj pretvori vodo v pare, ki potem gibljejo stroj. Vse te skrivnosti, katerim ni znal odgovora, so bile zapisane v knjigah, a on ni znal še brati. Ni znal tedaj, da so nekateri ljudje v Evropi že poizkušali izrabiti moč pare za gibanje strojev. Vsak je preizkušaval, dodal nekaj lastnih spoznanj izkušnjam prednikov, dokler ni Anglež Tomaž Newcomen sestavil pravega parnega

stroja, ki je sesal vodo. Ta stroj seveda ni bil še popoln, a ga je dobil l. 1763. v roke šestindvajsetletni Jakob Watt, ki ga je po par letih dela izpopolnil. To je pa bil stroj, ki je vrtel lahko druge stroje, ni pa se mogel sam zganiti z mesta. Vse te stvari so bile zapisane v knjigah, a teh, kakor smo rekli, Stephenson ni znal brati! Znal je pa zanje Wiljem Murdock, izumitelj svetilnega plina, ki je sestavil majhen stroj — igračko, kateri je sam tekel po drobnih tračnicah. Murdock je imel prijatelja Trevethick-a po imenu, ki je l. 1800. izdelal večji parni stroj, s katerim se je lahko vozil kar po cesti. Obema prijateljema se je nekoč pripetila sledeča smešna dogodba: Neke noči sta spravila svoj stroj na cesto, da bi se z njim malo vozila. Stroj je zapuhal, zdrdral po cesti, a kmalu sta dospela do nekega prehoda, ki je bil zaprt z železno ograjo in ga je čuval čuvaj. Ta je stopil iz hiše, da bi pobral od potnikov zakonito davščino. Ko je pa zagledal strašno pošast, ki je bruhala iz sebe ogenj in drdrala kar sama po poti, se je prestrašil, da mu je zastala sapa.

— Koliko sva vam dolžna? — je vprašal Trevethick, a iz njega ni glasu. Odprl je samo ograjo in zajeceljal:

— N-n-nič, gospoda! A-a-ali za bož-ž-žjo voljo! Odidita brzo! —

Bil je namreč prepričan, da vidi dva hudiča, ki se vozita po svetu v svojem posebnem vozu!

Tako sta znala tedaj Murdock in Trevethick uporabljati parni stroj. Mladi Stephenson pa ni še nič vedel, ker ni mogel iz knjig še brati. Velik je bil že, a je vendar sklenil hoditi v šolo! Podnevu je delal, da je lahko živel, ponoči pa se je učil, dokler ni znal toliko branja in računanja, kolikor ga je potreboval za knjige, katere je nameraval proučiti. Učil se je in učil, med tem pridno delal, da bi prihranil nekoliko denarja, ker se je nameraval oženiti z neko preprosto kmetico. To se je tudi zgodilo in si je Stephenson zato postavil tudi lično hišico, v kateri sta srečno živela. Ko mu je pa po nekaterih letih žena umrla, je izročil edinega sinčka svojega dobrim ljudem v varstvo ter odpotoval peš na Škotsko. Pa se je po enem letu vrnil spet domov in takrat je živel precej ubožno. Vendar ga nesreča ni strla, ampak poiskal si je dela v v bližnjem premogovniku. Prosil je, da mu dovolijo popraviti stroj za sesanje vode, ki ni več dobro deloval. Vsi so se smejali njegovim namenom, a on ga je tako dobro popravil in nanovo preuredil, da je v dveh dneh izsesal vso vodo iz rudnika. To je bil prvi Stephensonov uspeh! Izročili so mu v varstvo vse stroje rudnika za plačo 2 šterlingov na teden. Potem so ga tudi naprosili, naj sestavi stroj, ki bi mogel z njim prevažati po tračnicah skozi ves rudnik vagone naložene s premogom, kar so doslej opravljali s konji. Stephenson je zgradil majhen stroj, ki je sam prevažal premog in so od tedaj potrebovali v rudniku samo 15 namesto 100 konj. Stroj je bil majhen, a ga je polagoma izboljšal.

Medtem mu je sin Robert doraščal in je Stephenson delal noč in dan, da je mogel sina primerno izobraževati. Robert je bil priden in je učil zvečer očeta vsega, česar se je sam čez dan navadil. Postal je tudi on slaven in je očetu pomagal pri izdelovanju strojev.

Stephenson pa se ni pečal samo s stroji, ampak je začel razmišljati tudi, kako bi pomagal ubogim rudarjem, ki so rili pod zemljo v večni nevarnosti. Zgodilo se je večkrat, da so gorljivi plini napolnili rudniške rove in se včasih s strašnim pokom vžgali, kar je sejal med krte-rudarje

grozo in smrt. Stephenson je mislil in mislil ter mu je končno uspelo, da je sestavil rudarsko svetiljko, ki so si ž njo rudarji svetili pod zemljo brez nevarnosti. Za to iznajdbo so Stephensona obdarili z darom 1000 šterlingov, kar bi danes veljalo približno 25.000 Lir.

Ko je imel Stephenson 40 let, je zvedel, da namerava bogati Anglež Eduard Pease postaviti železnico iz mesta Stockton v Darbington. Vozili naj bi jo konji, ker takrat strojev še niso poznali. Stephenson je odšel k njemu in mu svetoval, naj da napraviti stroj, ki bi vlekel vlak po novi progi. Začetkoma se je Pease smejal Stephensonovemu načrtu, ko si je pa sam ogledal nekatere njegove stroje, je bil zadovoljen s predlogom in je od tistega dne Stephenson zapustil delo pri rudniku ter se je popolnoma posvetil svojemu novemu načrtu. Svojih darovanih 1000 šterlingov je porabil za zgradbo tvornice, ki je zgradila prvi železniški parni stroj ali lokomotivo.

Potem je nastopil veliki dan! Bilo je na torek, 27. septembra 1825., ko se je zbrala ob prvi železniški progi množica ljudstva, da bi si ogledala Stephensonov čudež. Večina ni verjela v njegovo smelo novost, le nekateri so bili uverjeni o izrednih njegovih zmožnostih. In je prišel veliki trenotek! Vlak je imel šest vozov, ki so bili naloženi z ogljem in polnimi vrečami; v sedmem vozu, zadnjem, pa so sedeli ljudje. Spredaj pri stroju je stal sam Jurij Stephenson ter je s sigurno roko vodil ves vlak. Ko se je vlak zganil z mesta, je vozil še počasi. Pred njim je jahal jezdec z veliko zastavo, misleč, da pojde vožnja v tej hitrosti vso pot naprej. Pa mu naenkrat dá Stephenson znamenje in se on umakne vstran. In glej! Stroj je začel še bolj pihati, a vlak je stekel po svoji progi z brzino 25 kilometrov na uro, kar je bilo za tiste čase mnogo.

Kdo naj popiše veselje ljudi, ko je vlak došel na kraj poti! Tu je ukazal genijalni Stephenson blago razložiti, naložili so v vozove potnike in šlo je v veselem diru nazaj! Veliki izumitelj je postal čez noč slaven in češčen. Poverili so mu brž novo delo in sicer je moral zgraditi železno cesto iz Liverpoola v Manchester.

Vendar je Stephenson s svojo znamenito iznajdbo v začetku naletel na zapreke. Največ so mu nasprotovali sami ljudje, za katerih koristi se je mučil vsa dolga leta in prečul marsikatero noč! Pravili so, da se bo njegov stroj razpočil in bo po vseh: po vlakcu in ljudeh! Potem so zatrjevali, da bo ž njim požgal vsa polja; da bodo od vlakovega dima pocrkale krave, prašiči in kokoši. Celo ptiči v zraku se bodo zadušili in bodo cepali kar sami na zemljo. Neki časopis je bil tudi zapisal v tej zadevi sledeči stavek: «Prej je potrebno, da bodo človeka prenašale rakete iz kraja v kraj, nego se bo mogel z mirno vestjo predati parnemu stroju!»

A je Stephenson vendar zmagal! V spomin na primero stroja z raketo je nazval svojo lokomotivo «The Rocket», kar bi se reklo po naše: raketa. «Roketa» je bil tedaj prvi «železni konj», ki je vozil na progi Liverpool-Manchester! Pretekel je do 45 km na uro, dasi je bil majhen, prava igračka.

Jurij Stephenson, ki mu je pri delu pomagal sin Robert, je postal nato kmalu bogat mož. Zgradil je mnogo lokomotiv, postavil mnogo železniških prog na Angleškem.

A njegova iznajdba se je razširila tudi po ostalem svetu! Drugi ljudje, inženirji, so jo izpopolnili tako, da bi je Stephenson ne izpoznal več, če

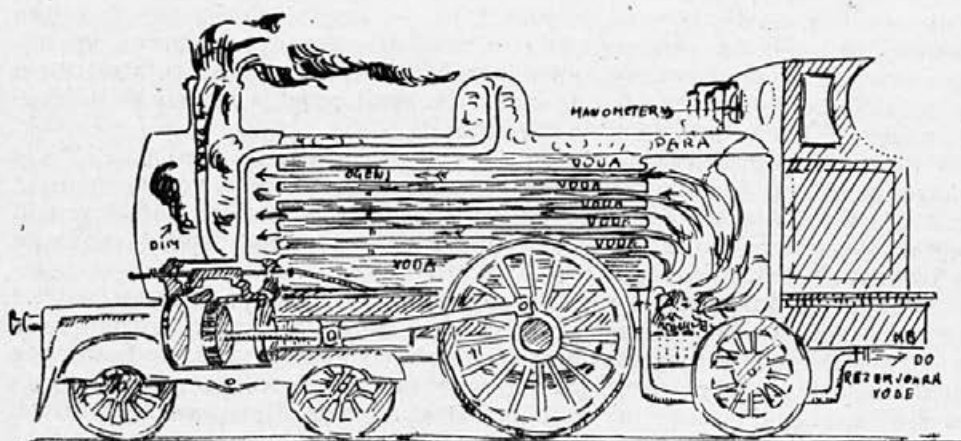
bi prišel danes spet na svet. Čudil bi se najbrž mogočni zgradbi današnjih lokomotiv, ki morejo prehiteti daljavo 100 ali še več kilometrov na uro in imajo moč, da vozijo za seboj dolge vlake, polne natovorjenega blaga iz vseh krajev sveta.

Še bolj pa bi se čudil naš stari Kozjaški graščak, ko bi videl, kako silno se je skrajšala pot od njegovega gradu tja doli v daljno mesto Rim.

Videl bi, da dandanašnji potovanje v sveto mesto in še kam drugam ni tako strašno in neskončno, kot je bilo ono njegovo pred dobrim poldrugim stoletjem, ko je ves čemerer sedel v okorni grajski kočiji nekje na cesti sredi apeninskih gor, in čisto resno še sklepal, ali ne bi pozabil na svetega Očeta in večno mesto Rim ter se raje vrnil v tihe sobane svojega razkošnega gradu.

In kako naj se ne bi čudil, ko ga danes železni konj prenese do cilja v par dneh, medtem ko so ga njegovi iskri konjiči zibali tja doli tedne in tedne in mu je bila kočija medpotoma dvakrat ali trikrat obtičala z zlomljenim ojšesom in kolésom kar na samotni cesarski cesti! —

In ves ta napredek je bil mogoč le vsled čudovite iznajdbe ubožnega angleškega dečka Jurija Stephensona, ki sta ga pridnost in vztrajnost storili za velikega dobrotnika vsega človeštva!

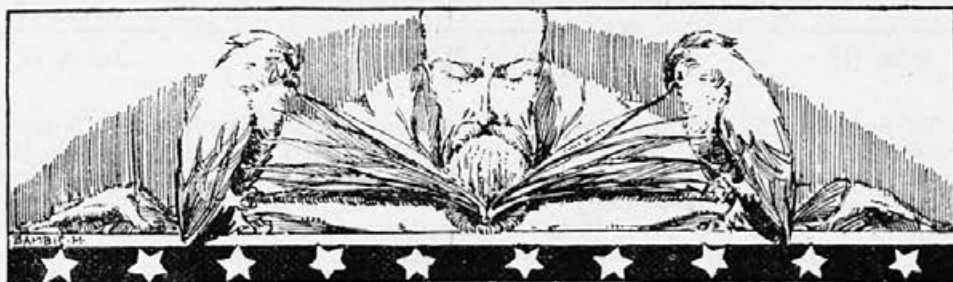

Lokomotiva v prerezu.

Janko Samec:

Giga, gaga...

Giga, gaga... čez dva praga,
po stezici tja k vodici;
vanjo skoči, se ne zmoči
in zaziblje se lepó —
Anka ugiblje: Kaj je to?

Z R N A.

ZEMLJA.

Opazuj cvetico, sad, žival, posodo, razkošno obleko, s katero se mnogi ponašajo in mogoče prezirljivo zró na skromno in borno opravljenega človeka! Opazuj in pomisli, odkod vse to! Ali ne stopi pred te vse veličastvo one večne dobrotnice, ki nam s pomočjo preziranih žuljavih rok zalaga z vsem potrebnim in katere zaklade preobrazi človek s pomočjo stroja v lepote in oblike neverjetne popolnosti!

Vse, vse je iz zemlje. Kaj bi je ne poznali, saj jo imamo vedno pod nogami in v rokah, saj jo obdelujemo, da nam rodi kruh — živež. In vendar je dvomljivo, če jo resnično dovolj poznamo.

Oglejmo si n. pr. lapor (sovdan, sablon)! Debela, trda plošča počasi poka, se drobi v drobne kosce in razpade v drobne, pesku podobne delce in ti zopet v moki podoben prah. Razpadanje (razkrajanje) se vrši tem hitreje, čim bolj naglo se vrsté gorkota (mráz) in vlaga in čim bolj je lapor v dotiki z zrakom.

Razpadle nad 2 mm debele delce imenujemo drobir, bolj drobno pa prst.

Tako razpadejo vse rude. Ker pa so rude po svoji sestavi različne, je tudi prst različna. Razlikujemo štiri vrste prsti: glino, apno, pesek in humus (zelo gnojna zemlja).

Samočisto ali samorodno glino vidimo malone v vsaki hiši. Naša lepa, bela porcelanska posoda je iz čiste gline, ki je popolnoma bela in ji rečemo kaolin. Tudi v naši lončeni posodi je skoraj sama glina.

Ta prst, enkrat prežgana, se nikdar več ne napije vode. Zelo je zvezna in blatna.

Apno si lahko predstavljate v podobi živega apna, ki ga dobimo iz žganega apnika (apnenca). Zelo se napije vode in postane blatna, a se hitro osuši in se praši.

Pesek je tudi znana prst. Je prav nasprotnih lastnosti od gline. Vode se ne napije, marveč propušča, zato je suh in gorak.

Humus ali črnica so živalski in rastlinski ostanki. Vpija vodo kakor goba in je črn. Vsaka zemlja, izvzemši popolnoma peščenik puščav (Sahara v Afriki), vsebuje nekaj črnice. Gorje, če je ne bi, nič ne bi rastlo.

Rude so pod vplivom zraka, vlage (vode) in gorkote razkroje in razpadejo v drobir in to v prst — torej sprstene; rastline in živali strohné.

Malokdaj so te prsti v naravi popolnoma čiste. Take bi bile povsem nerodovitne. Pomešane so med seboj v različnem razmerju. To imenujemo zemljo.

Če prevladuje glina (nad 50—75%), je ilovnata zemlja ali ilovica, po pretežni večini apna je apnena, peska — peščena, humusa ali — humozna. Iz približno enakega razmerja gline, apna in peska je lapor.

V vsakiorni zemlji so poleg imenovanih prsti tudi: voda, zrak in neka mala živa bitja, ki jih vidimo še le s povečalnim steklom ali mikroskopom. Ta so najnižja vrsta rastlin — glive cepljivke ali bakterije. Brez teh zemlja ne rodi.

Zemlja je tedaj mešanica različnih prsti, vode, zraka in bakterij.

Kakšna zemlja pa je v naši deželi? Furlanska ravan in nižje ležeči kraji Vipavske so ilovnati. Kras ima ilovnato zemljo le mestoma; malo več jo je na Notranjskem, okrog Postojne in Bistrice.

To je dokaz, da manjka našim hribinam onih rudnin, iz katerih se tvori ta prst.

Kako neki, da naši zemlji nedostaja tudi apna, ko je malone vsa Jul. Benečija na apniku? Iz apnika se le počasi izloča in topi apno, ki je rastlinam tako potrebno. Ne tvori se ga toliko, kolikor ga rastline porabijo, zato je naša zemlja vobče na njem revna. Le lapornata zemlja, kakršno nahajamo v Brdih, Vipavi, na Notranjskem (Brkini), ga vsebuje malo več.

Mnogo je pri nas peščenih tal, zato tako tožimo o suši.

O JETIKI.

Bojazen pred svežim zrakom je glavni vzrok jetike. Dr. Njemeyer.

Jetika (sušica, tuberkuloza) je nalezljiva bolezen, kakor kolera, koze, griža itd. katero nalezemo, ako brez potrebne opreznosti občujemo z jetičnim človekom, ako rabimo njegove predmete (perilo, obleko, kozarce itd.) ali ako se onesnažimo z njegovimi izločki (pljunki, gnojem). **Jetika je najbolj razširjena nalezljiva bolezen.** Za jetiko mora oboleti vsak človek v katerikoli starosti, v kateremkoli poklicu. Jetika uničuje pri nas vsako leto več ljudi, kakor vse druge nalezljive bolezni skupaj. Oboleni more vsak poedini del telesa in sicer dihalni organi (pljuča, sapnik), prebavila (žrelo, želodec, čreva), žleze (škrofuloza), koža, kosti in sklepi; vendar obole najbolj pogosto **pljuča.**

Bolezen povzroča drobna glivica, katero vidimo samo s pomočjo povečevalnega stekla, takozvani **bacil jetike.** Živi v jetičnem bolniku, v njegovi okolici na vseh predmetih, kateri bolnik rabi. Ker tuberkuloza najbolj pogosto napada pljuča, ga je seveda največ v bolnikovih pljunkih.

Skoro edini **vir okuženja** je jetični človek, ki izloča bacile, in sicer v prvi vrsti človek s pljučno tuberkulozo, ki razpršuje okoli sebe po zraku pri kašljanju, dihanju, smejanju, govorjenju in močnem dihanju neštevilo bacilov v malih kapljicah, ki plavajo po zraku in padejo na vse

predmete v bolnikovi sobi. Okužimo se lahko tako, da vdihujemo bacile, dokler so še v malih kapljicah v zraku, ali ko so že polegli s prahom vred, ki ga dvigamo. Če so se bacili prijeli živih, se okužimo z njimi pri uživanju. Pri jedi se okužimo tudi, ako se dotikamo z rokami okuženih predmetov (obleke, robcev, knjig, igrač itd.) in si rok pred jedjo ne umijemo, ali če rabimo nerazkužene kozarce in bolnikovo jedilno orodje. Najlažje in najprej se okuži mala deca pri poljubovanju, pri kobacanju po tleh, ko vdihava prah in vtika nečiste roke in okužene predmete v usta.

Znaki jetike so zavisni od uda, ki je obolel. Okužene žleze, najrajši na vratu, otečejo in se zgnoje! Ako oboli koža, nastanejo uljesa, ki se nerada celijo; kosti in sklepi otečejo in se zgnoje; ako oboli hrbtenica, pojavi se grba; ako obole čreva, nastane driska itd. Najbolj pogostoma in najbolj važno, bodisi glede zdravljenja, bodisi glede nevarnosti okuženja drugih pa je obolenje dihal (pljuč in grla). Znaki tega obolenja so sledeči: Dolgotrajen kašelj, sprva suh, potem z izmečkom, bolečine v grlu, hripavost, zbadanje v prsih, stalna utrujenost, tudi če ni bilo napora, pogosto povišanje telesne toplote, spreletavanje mraza in vročine (mrzlica), jutranji znoj v postelji.

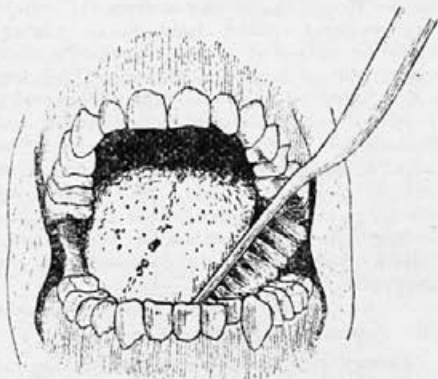
Kako se zdrav človek čuva jetike?

Jetičen bolnik, ki je čist in se ravna po vseh predpisih, ni nevaren za svojo okolico. Ker pa se večina jetičnih ne drži predpisov, pomni sledeče: Ogibaj se jetičnih (v tem oziru je paziti zlasti na otroke). Ne dovoli nikomur poljubovati svojih otrok. Ne jemlji jetičnih služkinj in ne oddajaj sobe podnajemniku, ki je jetičen. Umivaj si vedno roke pred jedjo. Imej stanovanje čisto in **puščaj vanj zrak (tudi pozimi!), svetlobo in solnce.** Ne posedaj v zakajenih, slabo prezračenih prostorih, n. pr. v gostilnah, kavarnah, kinematografih itd., temveč **se gibaj mnogo na prostem, v čistem in svežem zraku ter na solncu** (to velja zlasti za otroke!)

Privoščiti si **dovolj počitka** (tozadevno glej letošnji N. R. str. 22, spanje!) in **tečne hrane** (glej str. 90, zmernost v jedi in pijači!) Ogibaj se pijanosti in razuzdanosti. Ko strežeš jetičnemu bolniku, opusti vse potrebno dotikanje in se ravnaj točno po predpisih.

Negovanje zob, ust, grla in las.

«Zdravi zobje so velikega pomena za dolgo življenje, ker so neobhodno potrebni za dobro prebavljanje hrane, in človek, ki izgubi zgodaj svoje zobe, si pripravljva takorekoč že sam pot na oni svet.» je rekel že slavni zdravnik **Hufeland** (1762—1836) v svoji svetovnoznani knjigi «**Makrobiotik**» (Nauk o dolgem življenju). Mnogo popolnoma zdravih oseb pa pride po lastni krivdi zgodaj ob zobe in sicer prvič, ker jih izpostavljajo različnim škodljivostim in drugič, ker popolnoma zanemarjajo negovanje zob. Če hočemo imeti pravico, imenovati se čiste in razumne, treba je postaviti sledeče najmanjše zahteve: Očistiti si z ne pretrdo in ne premehko ščetko temeljito vse zobe tudi v navpični smeri in na notranji strani (glej sliko!) — najmanj enkrat na dan, bolje **zvečer**, nego zjutraj. Zjutraj se lahko zadovoljiš s tem, da **usta izplahneš** in **grgraš** parkrat z vodo, v kateri je raztopljena

čajna žličica soli. Neobhodno potrebno je **večkrat v letu** natančno pregledati zobe, da li ne začenjajo gniti. Daj jih pravočasno **plombirati** (zaliti). — Ne pustimo otrok, da grizejo slaščice, čokolado in različne

sladkarije; paziti moramo, da jim ne damo **ne prevročih** in **ne premrzlih** jedil, temveč mlačna. — **Lase** je treba vsak dan temeljito **počesati** in **ckrtačiti** in več ko mogoče izpostaviti vplivu solca, vetra in dežja. Zato dobro de lasem, če smo **gologlavi**: le ušesa potrebujejo v ostrem mrazu nekaj pokrivala. — Vsa umetna sredstva za lase so škodljiva.

F. E.

Zakaj zaspimo, če dihamo kloroform?

Kadar morajo zdravniki koga operirati (rezati mu telo), ga uspavajo. Dajo mu namreč dihati posebno snov «kloroform», da ne bi čutil bolečin in da ne krvavi preveč.

Tako je mogoče, da človek ne čuti noža, če je vdihal kloroform? Tudi pijanec ne čuti bolečine. Kloroform vpliva kakor alkohol na možgane: pride v kri in ž njo gre v možgani. Ko se pomeša z možgansko snovjo, ta bržkone ne more več sprejemati kisika iz krvi. Kloroform to zabrani. Brez kisika pa preneha vsako delo možgan in s tem vsega človeka.

Se le ko prenehamo vdihavati kloroform, se začnemo počasi spet prebujati. To povzroča kri, ki gre k možganom, a nima v sebi več kloroforma. Kar ga je še v možganih, se vrača s krvjo v pljuča in od tu gre iz človeka z dihanjem.

Trudnost.

Trudni smo, kadar smo porabili vso hrano, ki jo je imelo telo. To pa se ne zgodi tako hitro, ker ima telo vedno v sebi nekake rezerve, zaloge hrane.

Hitreje se utrudimo z delom. Če mnogo delamo, se razvijejo v naših mišicah in v krvi razni strupovi ter se zelo pomnožijo.

Taki strupi so zelo močni. Poskusilo se je že vzeti trudnemu psu nekoliko krvi in jo vcepiti spočitemu. Spočita žival je naglo omagala vsled strupa, ki ji je prišel v telo s krvjo.

Le srce se nikdar ne utruji popolnoma, dasi neprestano bije. Počiva namreč med enim in drugim udarcem.

BAMBEČ M.

KOTIČEK

Spomin.

Jesen gre skozi park, mogočna kot kraljica.
Pred njo kostanji suhe veje vklanljajo
Šla je pomlad, minulo je poletje —
in rožice pod zemljo tiho sanjajo.

Po parku tem zamišljen nekdo hodi
in velo listje gleda pred seboj na tleh.
Spomin mu vstaja v duši osameli
o lepih, prešlih pomladanskih dneh...

Hrepenenje.

V jesenskih tožnih, mračnih dneh,
ko vstajajo spomini prošle sreče,
zakoprniijo misli moje daleč, daleč,
tja, kjer se sinja Adrija leskeče...

Tja, kjer so oleandri, oljke, mirte,
kjer južno solnce z vali se igra,
tja, kjer v nebo kipé ciprese temne,
kjer jadra se blestijo sred morjá.

In vstajajo spomini lepi, sladki,
in žalost polasti se mi srca...
Tedaj pa zdi se mi, da tam sem zopet
in zdi se mi, da čujem šum morjá...

Prvi sneg.

Usipljejo snežinke se z nebá...
Drevje, strehe, trate — vse je belo!
Včeraj še jesen bilá je — danes zima
zavija zemljo v snežno odelo...

Pogreza se narava v zimske sanje,
le tu pa tam se čuje težek vzdih...
In zdi se, kot bi plakala drevesa,
kot legal bi na zemljo smrti dih...

Le padaj, padaj, snežec na zemljo
z obnebja širnega, z višine,
in padaj v dušo mojo in srce,
zagrnj nade in spomine!...

Flikaflak.

Flikaflak —
naš junak
se na vojsko pelje;

oj, gorje ti, grd sovrag
zdaj te v proso zmelje!

Ko dospe na bojno polje,
bojno polje, Flikaflak,
vidi kak strašno tu kolje
njega brate grd sovrag. —

Že je Flak se vrgel v vraga,
že ga — skoro je zagrabil,
vidi pa — oj kdo pomagal? —
da je meč doma pozabil...

Silno se zboji junak,
pobere se in proč zbeži,
teče silno Flikaflak,
da še zdaj se mal' kadi.

Prah Ladislav.

Prepis iz mojeja dnevnika.

Kako težko mi je zapustiti šolska tla!
Polagoma se bliža konec šolskega leta. Za-
prla se bodo šolska vrata za menoj in odprlo
se bo drugo, meni nepoznano življenje. Ka-
kor večkrat, čutim tudi danes neutešljivo
željo po nečem skoro neznanem. Prav dobro
čutim, da ne bom dosegla nikoli zaželjenega
cilja. Solze mi tekò po licu, ko se ozrem na
prejšnjo dobo, ko sem začela hoditi v šolo.
Spominjam se svojih predrag'h učiteljev,
učiteljic in součenk. Njihovi nauki so se mi
vcepili globoko v dušo. Ah! Nikdar, nikdar
jih ne pozabim, temveč bom skušala ravnati
se po njih. S krvavečim srcem čakam tren-
utka, ko bom zadnjič prestopila šolski
praž.

Lady Škrinjar.

Sveti večer.

Zjutraj sem pospravila in osnažila mnogo
reči. Nato sem šla v župnišče. Tam sva z
Marto napravljali za drevesce in za jaslice.
Popoldan sva šli po mah v bližnji gozd,
prinesli sva jako lep živozelen. Po večerji
sva postavili na mizo drevesce, ter nanj
obesili orehe, slaščice, jabolka, lepe krogle
z rdečimi in belimi obročki ter mnogo dru-
g'h stvari. Pod drevesce sva postavili mah,

V. S.

ki je tvoril dva grička. V sredo grička sva postavili hlevček, nad hlevčkom pa je bilo zapisano: «Slava Bogu na višavah!» V hlevček sva položili v jasli dete v plenice povito, zraven pa Marijo in sv. Jožefa. Na gričke pa sva postavili: ovce, koze, pastirje in nekaj psičkov, zadaj za hlevček pa svetilko, ki je gorela Božjemu detetu na čast. Ko so bile jaslice gotove, sva prižgali svečice na drevescu. Bleščalo se je, kakor bi bilo vse zlato in srebrno.

Ko je odbila enajsta ura, smo se odpravili h polnočnici; bilo je jako lepo. Ko sem prišla domov, sem šla takoj v posteljo.

Tako je minul veseli sveti večer, ali še bolj vesel bi bil, ako bi bila moja draga mama doma.

Vodopivec Sabina,
VI. razred v Renčah.

Letošnje novo leto.

Obiskalo nas je novo leto. Odlikuje se že v začetku od prošlega leta. Minulo leto nas je obiskalo zdrave in vesele; letos pa je dobilo očeta v postelji, zato ga nismo nič prav veselo praznovali.

Še druga nezgoda se je pripetila že prvi dan leta. Proti večeru, ob 7. uri 5 min., se je kar nenadoma stresla hiša. Jaz, moje sestre in bratec smo sedeli na ognjišču, ki se je zazibalo kakor zibelka. Prestrašena stopim z ognjišča. Ko sem bila na kuhinjskem podu, me nekaj pahne vznak. Zdelo se mi je, kakor da bi bila omočična. Nato stečem k mami, ki je bila pri očetovi postelji. Oče je že planil iz postelje. Vedel je takoj, da je to potres, ki je prišel z zahodne strani.

Mi otroci smo obupno kričali. Mama nas je tolažila, da to ni nič, da je že nehalo. Ona je bila mirna, kar je tudi na nas dobro vplivalo. Stopila je na prag hiše ter vprašala sosedo, če so kaj slišali. Soseda ji je odgovorila, da so slišali in da je vsa vas po koncu. Takoj smo bili vsi vaščani skupaj.

V svojem življenju nisem doživela enakega dneva. Ta dan mi ostane v spominu.

Slabo znamenje nam je dalo Novo leto že s svojim prvim dnevom.

Voščim vsem bralcem «Novega Roda» mnogo sreče in božjega blagoslova v letu 1926!

Lidija Vodopivec,
učenka v Dobravljah na Vipavskem.

Letošnja huda zima.

Starka zima je prišla v posete. Sever in jug, ta največja mojstra na piščalki, sta ji morala neprestano piskati na ušesi. Njen soprog sneg pa se je stiskal tako blizu k njej, da se je vsa pobelila. «Menim, da naju

bodo ljudje radi sprejeli», pravi starka. «Jaz tudi tako mislim. Otroci se zelo veselijo snega!» «Seveda, tam na onem hribu se ustaviva!» «Jaz bom pobelil najprej vrhove visokih gor, potem pa se prithotapim v dolino!» «Dobro!», vzklikne starka, «to bo najbolje! Otroci naju že težko čakajo. Hitiva!» Prispela sta do cilja. Zelo sta se začudila, ko sta zagledala, da ju otroci ne pričakujejo tako željno, kakor sta mislila. Zidala sta zlate gradove v oblake. Zato se pa razjezita, in brez prizanašanja tulita dva zimska piskača okoli voglov. Ona že komaj čaka, da pride pomlad, zakaj letos ji je splavalo vse upanje po vodi.

Ožbot Helena,
učenka VII. razreda v Mirnu.

Ko bi bila bogata...

Nekoč sem mislila, kako lepo bi bilo, ako bi bila bogata. Stanovala bi v palači in bi bila lepo oblečena. Imela bi lepe sobe, vse stene bi bile v rožnatem papirju. Krasne slike bi visele na stenah in rjave plošče bi se svetile po tleh. Imela bi lep umivalnik in dišeče milo. V kuhinji bi bil po tleh sam bel marmor. Jedla bi iz zlatih krožnikov in z zlato žlico. Za kosilo bi jedla vsak dan potice in sladkorčke. Toda ne bi jedla sama. Z menoj bi jedli tudi mama, oče in moja sestra. Povabila bi tudi moje sošolke in vsi bi jedli same dobre in prijetne stvari. Kuharica bi vedno samo dobro kuhala. Ko bi jutraj vstala, bi prišla služkinja, da bi pospravila sobo. Mene bi oblekla v svileno obleko. Nato bi šla v kuhinjo in bi tam pila sladko mleko in jedla zraven pecivo in druge dobre reči. Imela bi velik vrt z lepimi cveticami. V vrtu bi bil ribnik, v njem bi plavale same zlate ribice. Imela bi konja in avtomobil, da bi se vozila vsa družina. Razne sobe bi bile polne igrač.

Vendar bi hodila v šolo. Ko bi prišla domov, bi šla v sobo, kjer bi stale omare polne lepih knjig, iz katerih bi se učila in čitala. Povabila bi tudi svoje součenke, da bi se skupaj igrala.

Oh, če bi bilo vse to res!

Terzinar Brunhilda
učenka IV. razr. pri Sv. Jakobu.

Junaški deček.

V neki vasi je živela vdova z edinim sinom. Ker sta živela zelo revno življenje, reče nekoč sin materi: «Mati! Ako se ne odpraviva po svetu, bova morala umreti lakote.» Tako sta tudi storila. Mati je vzela vsa oblačila, sin pa puško svojega umrlega očeta. Prvi večer sta dospela pred veliko goščavo. Sin reče materi: «Mati! Vi ostanite tukaj in pripravite ogenj, jaz pa grem v gozd po divjačino za večerjo». In sin je

šel v gozd. Ko je hodil nekoliko časa po gozdu, je zagledal v daljavi majhno lučko. Šel je bliže in zagledal pet mož, ki so sedeli pri ognju in pili rujno vince. Šele pozneje je videl deček, da so bili ti ljudje tatovi. Tolovajski poveljnik je nagnil čašo, da bi izpil vince. V tem času pa je deček sprožil puško in razbil čašo tolovaja. Ko je tolovaj to videl, se je zelo prestrašil. Hotel je izpiti še drugo in tretjo čašo, a vse tri mu je deček prestrelil. Vsi tatovi so bili zelo prestrašeni in so rekli: »Dober strelec mora biti ta človek«. Deček pa se je smejal in se je približal tatovom. Tolovaj vpraša dečka: »Ali si ti tako spretno streljal?« Deček mu odgovori: »Da, jaz sem!« Tolovaj reče dečku: »Ali hočeš priti z nami?« Deček mu odvrne: »Zakaj pa ne.« Tolovaj mu reče: »Danes gremo in ukrademo kraljično in ves denar. Ali hočeš priti z nami?« Deček odgovori: »Da, če vam je ljubo.« Kmalu so se tatovi odpravili in so šli z dečkom na namenjeni kraj. Ko so prišli do kraljičnega grada, reče eden izmed tolovajev: »Ti, deček, ki si dober strelec, poidi prvi, mi pa pridemo za tabo.« Deček zleze čez zid in zagleda sabljo. Vzame jo in z njo vsakemu teh tatov odseče glavo. Potem pa se polagoma spravi h kraljični, zagleda na mizi njen prstan in robec. Deček prelomi prstan in pretrga robec čez pol in si to shrani za spomin.

Ko so se ljudje v gradu zjutraj zbudili in zagledali tatove z odsekanimi glavami, so se zelo čudili. Kralj je dal razglasiti po vsej deželi, da kdor je rešil njegovo hčer, jo lahko vzame za ženo. Kmalu se je oglasil neki mož in rekel, da jo je rešil on. Kmalu za tem se je imela izvršiti poroka.

Med tem časom sta sin in mati hodila po svetu. Tudi sin je zvedel za novice in se je odpravil h gradu. Stopil je pred kralja in mu rekel: »Jaz sem bil tisti, ki je rešil kraljično.« Kralj mu odgovori: »Ali imaš kak spomin na to?« Deček potegne iz žepa polovico prstana in robca. S tem se je kralj prepričal, da je deček v resnici rešil njegovo hčer. Kmalu se je vršila poroka. Predrznemu možu pa je dal kralj zvišen prostor na vislicah.

(To pripovedko mi je povedal moj oče).

Fakuč Rudolf,

učenec VI. raz. v Rojanu.

Moj dom.

Kadar sem od doma, tudi samo za en dan, se mi hitro stoji po njem. Ko se vrnem na svoj dom, sem zopet vesela. Ni lepšega na svetu, kakor je moj dom. Doma je največje veselje, ker vidim mamo, sestrice in druge prijateljice; tu se lepo zabavam vsi skupaj, posebno v zimskih večerih, ko si pripovedujemo dogodke, pravimo pravljice in si

stavimo uganke itd. Babica nam pripoveduje dogodke iz svoje mladosti. Kako težko je pri srcu, če kdo nima staršev in ne doma; prijeti mora za beraško palico in iti po svetu.

Turna Štefanija

VI. razred v Šklednju.

Gospod urednik!

Ne čudite se mojemu dopisu, o katerem vem, da ne bo takšen kakor bi moral biti. Jaz sem še prav mlad. Za »Novi rod« se do letos nisem bogve kaj zanimal, a letos sem ga s posebnim veseljem sprejel in čital, zato sem se odločil, da tudi jaz povem čitateljem »Novega roda« pripovedko, katero sem pred kratkim slišal od nekega črtarega moža iz Brkinov.

Krščeni volk.

Vasi, kjer se je to godilo, si nisem prav zapomnil, mislim pa, da je bilo blizu Trnovca. Ko so ljudje na polju delali, se jim je večkrat prikazal beli volk in ljudje so se ga zelo bali. Otroci so imeli posebno strah pred njim. Neki dan so bili na polju oče in dva otroka; mati jim je prinesla opoldne kosilo. Ko so pokosili, je rekel mož ženi, da mora iti domov. Ona mu je odgovorila, da nima nikakšnega opravila. Toda on je rekel, da je lačen, da mora iti! Ni mu brnila, ampak mu je rekla, da naj se kmalu vrne, da dokončajo delo do večera. Žena je čakala, da se mož vrne, a ni ga bilo. Ko se je bližal mrak se prikaže na robu njive tisti beli volk, vsi se ga zelo prestrašijo, otroka zaženetata v grozen krik. Mati vsa prestrašena zgrabi otroka ter gre na bližnjo njivo, kjer so bili ljudje. Zvečer je prišla domov. Po večerji je spravila otroke spat ter čakala moža, katerega na veliko začudenje ni našla doma. Čakala je do enajste ure, ko je vendar prišel. Žena ga je vprašala: »Kje si bil tako dolgo, da te nisem mogla dočakati ter sem bila v skrbeh zate?« Mož ji reče: »Srečna si, da si zbežala z otrokoma z njive, kajti tisti beli volk sem bil jaz. Sedaj sem zopet kot ljudje, a kadar me prime hud glad, se spremenim v lačnega volka ter raztrgam vse, kar mi pride pred oči.« Žena je bleda kakor smrt poslušala ter sklenila, da reši vso vas in sebe tega strahu.

Milan Cek,

učenec II. razr. v Hrušici pri Podgradu.

Razsvetljava.

Že v starodavnih časih človek je čutil potrebo, da bi proizvajal umetno razsvetlavo in gorkoto. Nekateri narodi v prvih časih so imeli ogenj za boža ter so ga častili; v vsaki hiši je bil vedno tako imenovan sveti ogenj. V starem Rimu je celotna država skrbela, da je v templju vedno go-

rel ogenj, ki se je imenoval: «Sv. ogenj domovine». Komaj enc stoletje je preteklo, odkar so iznašli vžigalice; preje se delali ogenj s kresilni'n kamnom in s kresilno gobo.

Prvi narodi so razsvetljevali svoja bivališča z bakljami ali s smolnastimi koli ter s smradljivimi leščerbami na olje. Danes pa v vsaki hiši blešči vsaj sveča ali svetilka na petrolej, marsikje se iskré luči na plin ali električna luč.

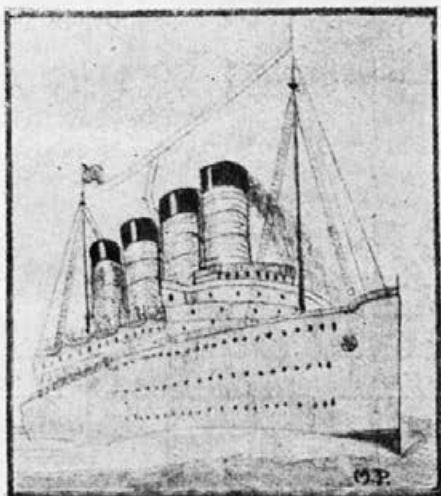
Makovec Vladimir, Piacenza.

«Kotiček» se je pomnožil za nekaj — peres. Prav čudnim potom je prišla vanj tudi V. S., ki ima tri lepe pesmi. Morda ne bo zadovoljna, ker so prišle v «Novi rod» in povrhu še v — «kotiček», toda kdor hoče višje, mora doslužiti najprej v najnižjih vrstah. Če piše V. S. s svojimi štirinajstimi leti take pesmi, bo kmalu stopila v ospredje, če bo vztrajala in preučevala pesniško umetnost.

L. Prah je poslal Flikaflaka v — «kotiček». Če je Flikaflak izviren in samo Prahov, je le želeti, da L. P. še kaj takega spiše. — Dobre prispevke imamo spet od Sabine in Lidije Vodopivec; iz Renč in Dobravelj so došli za «kotiček» še nekateri spisi, a ne morejo že zdaj na vrsto. — V Mirnem tudi ne pozabijo na «Novi rod». — Vztrajnih

sotrudnikov ima «kotiček» na tržaškem ozemlju. Pišejo raznovrstne stvari, deklice raje o domu, dečki o svetu in junaštvi. — Iz Hrušice se je oglasil Milan Cek, iz daljne Piacenze pa Makovec.

Le o Krasa ni glasu in z Notranjskega in Tolminskega. Ali je slaba pošta, ali je zima?

Pavel Maslo, Reka

Rešitev ugank iz 4. štev. Novega roda:

I., II. Posetnica in Črkovnica: „NOVI ROD“.

III. Salomonova razsodba.

1. Župan je ukazal dedičem pripeljati 17 ovac pred občinsko hišo, a ovco iz svojega zelnika si je izposodil za pomoč in razsodil:

17 ovac + 1 ovca = 18 ovac, $\frac{1}{2}$ od 18 ovac = 9 ovac. Najstarejši vzemi 9 ovac!

$\frac{1}{3}$ od 18 ovac = 6 ovac. Srednji dobiš 6 ovac!

$\frac{1}{9}$ „ 18 „ = 2 ovci. Najmlajši imaš 2 ovci.

9 ovac + 6 ovac + 2 ovci = 17 ovac.

2. Ti poljski čuvaj pelji kaznovano ovco ubogi vdovi domov in povej ji mojo zahvalo, ker mi je pomagala do te Salomonske razsodbe! Oproščena je vsake kazni.

IV. Besedna uganika.

Krim — Rim — kri.

Vse so rešili:

L o ž i c e (Plave): Perina Perfeta. — B r j e: Dušan Možina. — T r s t: Dragica Širca, Nada Flego, Zora Granduč, Josipina in Emil Lipovec. — R o j a n: Dušan Milavec. — B r j e: Danilo Bušec. — R e k a: Pavel Maslo. — I d r i j a: Ivan Grošelj. — D e l o m a s o rešili: T r s t: Zvonimir Poropat, Rađo Špan, Bernard Tence, Josip Piccoli, Josip Bavdaž, Ludmil Savron, Vladimir Pregarc, Josip Prah, Karel Mahne, Stanislav Birska, Josip Šuligoj, Marij Jerič, France Ažman in Marij Bernetič, Valerij Pečar, France Gerdevič, Stanislav Tomažič, Milan Antonič, Rudolf Blažič, Marija Taučar, Libera Babuder, Marij in Marija Žagar, Henrika Skodnik, Olga Prunk, Valerija Prah, Sonja Sedmak, L. Pahor, Sonja

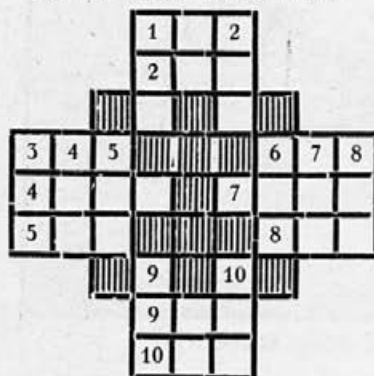
Škamperle, Alojzija, Šantelj, Avgusta Poropat, Marija Birsa. — Barkovlje: Valerija Breclj, Olga Spilar. — Idrija: Marija Goli. — Piacenza; Vladimir Makovec. — Gorica: Mirko Koršič, Bole Oskar. — Kobarid: Lora Makarovič, Zora Gruntar. — Lokev: Peli razred (Nada Cerkenik). — Opalje selo: Pahor Rudolf. — Vipava: Erika Sfiligoj. — Barkovlje: Elza Počkar. — Kontovelj: Štoka Ivan. — Celje: Cesar Avrelj. — Sežana: Čeh Silvester. — Ledine: Vehar Franc. — Pripomba: Se nekdo je poslal rešitev, a se ni podpisal. — Izžrebana: Dragica Širca.

Zadnjič so deloma rešili uganke tudi še Ledinarji in sicer ti le; Bogataj Ivane, Likar Ivane, Mohorič Fanika, Pagon Alojzija, Likar Vincenc, Seljak Karl in Mezek Matej.

UGANKE.

I. Križalka.

Zdenko Mermolja, Ljubljana.

Navpično:

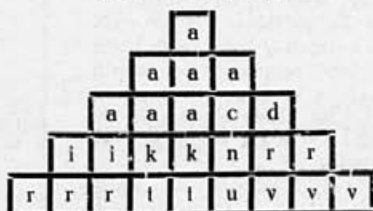
1. del človeškega telesa;
2. donaša drevo;
3. žuželka;
4. donaša drevo;
5. žensko ime;
6. vzročni veznik;
7. žensko ime;
8. tekočina;
9. jed;
10. krajevno vprašalni prislov;

Vodoravno:

1. domača žival;
2. turški dostojanstvenik;
3. več gotovih žuželk;
4. reka;
5. alpska reka;
6. potrebno dejanje za grešnike;
7. nedoločno ime za vsako stvar;
8. vodna žival;
9. žensko ime;
10. mesto.

II. Piramida.

Josip Piccoli, Trst

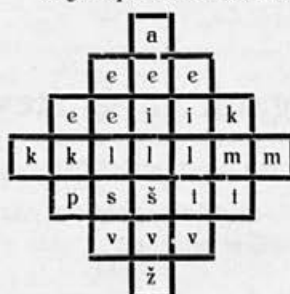

soglasnik
časomer
rogar
del posestva
čvarica hiše

Po sredi navzdol čitaš ime reke.

III. Demant.

Olga Špilar, Barkovlje.

soglasnik
zver
izraz za lenob. človeka
ime sloven. pisatelja
dan v tednu
žival
soglasnik

Po sredi navzdol in od leve proti desni čitaš ime slovenskega pesnika

IV. Posetnica.

Perfeta Perina, Ložice.

Mirko J. Č. Bosanski

Kaj je mož po poklicu?

Rešitev je poslati do 5. marca 1926. - Izžrebani rešilec bo nagrajen.

„NOVI ROD“ izhaja vsak šolski mesec in stane letno 10 L. - Poedina številka po 1 L. Uredništvo in uprava: Trst - Trieste, Via Udine št. 35, III. - Odgovorni urednik: Pahor Josip. - Izdaja „Zveza slov. učil. društev“ v Trstu. - Tiska Tiskarna „Edinosti“ v Trstu.